

provinsje fryslân
provincie fryslân

Startnotitie

Uitvoering Klimaatakkoord & Energieprogramma

Versie: 6 april 2021

Inhoudsopgave

1 Aanleiding	3
2 De kwestie	4
3 Context	6
4 De provinciale benadering van het vraagstuk	10
5 Voorgestelde vervolprocesaanpak	16

1 | Aanleiding

Er zijn verschillende ontwikkelingen die aanleiding geven tot deze startnotitie:

1. De beleidsbrief Duurzame energie uit 2016 had in principe een looptijd tot 2020.
2. In oktober 2019 hebben PS ingestemd met de integrale set van afspraken uit het Klimaatakkoord die de bevoegdheden van de provincie Fryslân raken. Het Klimaatakkoord wordt binnen verschillende opgaven en programma's zoals energie, veenweide, natuur, mobiliteit en landbouw inmiddels voortvarend opgepakt. Bij deze afspraken zitten o.a. het opstellen van een Regionale Energiestrategie, Regionaal Mobiliteitsprogramma, Veenweideprogramma en een bossenstrategie.
3. In (juni) 2019 is het Bestuursakkoord 2019-2023 'Geluk op 1' vastgesteld. Hierin zijn nieuwe energiedoelen voor 2030 opgenomen en acht energie gerelateerde resultaten opgenomen. Daarbij zijn er zeven energieprincipes geformuleerd.
4. In september 2020 is de provinciale Omgevingsvisie 'De Romte Diele' vastgesteld. Een van de urgente opgaven uit deze omgevingsvisie is het met kracht voortzetten van de energietransitie. De omgevingsvisie wordt verder uitgewerkt in programma's.
5. Ook technische, maatschappelijke en beleidsmatige ontwikkelingen maken actualisering van beleid nodig. Zo is bijvoorbeeld gebleken dat geothermie kansrijk maar ook kostbaar is en veel financiële risico's heeft. Daardoor zijn er minder initiatieven dan eerder gedacht. Een techniek als aquathermie lijkt in Fryslân zeer kansrijk en kan een bijdrage leveren aan warmtevraag.

In eerste instantie zijn we ervan uitgegaan dat het proces rond de regionale energiestrategie (RES) als startnotitie zou kunnen gelden voor een nieuwe beleidsbrief Energie. In juni 2020 hebben wij u dit schriftelijk (kenmerk 01774874) laten weten en toegelicht dat u daarom van ons geen klassieke startnotitie Energie ontvangt. Bij de uitvoering van het Klimaatakkoord dringt zich echter steeds nadrukkelijker de vraag op of er een overkoepelend klimaat-brede aanpak nodig is, waarin wordt aangegeven op welke wijze sturing gegeven kan worden aan de uitvoering van het Klimaatakkoord.

Wij hebben daarom besloten om deze startnotitie Klimaatakkoord en Energieprogramma te maken om dit vraagstuk aan u voor te leggen. Per brief (kenmerk 01810499) van 17 november 2020 hebben wij dit aan u kenbaar gemaakt.

In lijn met de vastgestelde Omgevingsvisie gaan wij niet meer uit van het opstellen van een beleidsbrief Energie maar gaan wij uit van het opstellen van een Energieprogramma.

2 | De kwestie

Door in te stemmen met de integrale set van afspraken in het Klimaatakkoord heeft de provincie zich geconformeerd aan een aantal afspraken en inspanningsverplichtingen. Daarnaast geven ook het Bestuursakkoord en de Omgevingsvisie aan dat er een provinciale rol is op het gebied van klimaat en energie. Zo zijn klimaat en energie belangrijke thema's op het gebied van de brede welvaart en raken ze aan verschillende Sustainable Development Goals (SDG's).

De energiedoelen zijn een deelverzameling van de klimaatdoelen. De focus bij de energiedoelen ligt op besparing en de opwek van hernieuwbare energie terwijl de klimaatdoelen primair gericht zijn op het terugdringen van de voornaamste broeikasgasemissies: CO₂, CH₄, N₂O en F-gassen (uitgedrukt in CO₂ equivalenten)¹.

In aanvulling op de bestaande en de in ontwikkeling zijnde programma's en agenda's is er in elk geval nog een Energieprogramma nodig. Het is nog wel de vraag op welke wijze u sturing wilt geven aan de uitvoering van het Klimaatakkoord.

In deze startnotitie wordt daarom geschetst hoe (1) het Energieprogramma er uit kan komen te zien en (2) welke opties er zijn om sturing te geven aan de uitvoering van het Klimaatakkoord.

1. Energieprogramma:

In het Energieprogramma staat de uitwerking van de doelen uit het Bestuursakkoord en de Omgevingsvisie centraal. Het gaat met name om de opwekking van duurzame energie, de warmtetransitie in de gebouwde omgeving en energiebesparing. De principes uit de Omgevingsvisie en de aanvullende energieprincipes uit het Bestuursakkoord worden hierbij doorvertaald. Het Energieprogramma sluit aan op de RES 1.0 en zal het provinciale uitgangspunt zijn voor de RES 2.0.

2. De wijze van sturen op de uitvoering van het Klimaatakkoord.

Voor de uitvoering van het Klimaatakkoord heeft de provincie Fryslân op doelniveau geen integrale aanpak. De doelen voor de uitvoering van het Klimaatakkoord nemen we voor de sectoren Elektriciteit, Gebouwde Omgeving, Mobiliteit, Industrie en Landbouw en Landgebruik, in de huidige aanpak, één op één over uit het Nationale Klimaatakkoord of we volgen de afspraken die via het Nationaal Programma RES en het IPO worden gemaakt. Een andere mogelijkheid is dat Fryslân een eigen verdeling maakt op doelniveau die tot hetzelfde tussenresultaat leidt, namelijk 49% emissiereductie van broeikasgassen in 2030 en tot hetzelfde eindresultaat, namelijk 95% emissiereductie in 2050. Het gaat dan om het schuiven met doelen tussen de vijf sectoren in het Klimaatakkoord. Fryslân kiest dan een eigen route om het eindresultaat te behalen. Bij het volgen van een eigen Friese doelverdeling kan nog verschil worden gemaakt in aanpak en tempo: van geleidelijk aan toe groeien naar een integrale aanpak voor de uitvoering tot het per direct oppakken daarvan. De gevolgen voor de in ontwikkeling zijnde provinciale programma's verschillen per optie.

---

¹ Bij het verminderen van broeikasgasemissies gaat het niet alleen om koolstofdioxide (CO₂), maar ook om methaan (CH₄), lachgas (N₂O) en zogenaamde F-gassen. Als broeikasgas is de werking van methaan 25 keer sterker vergeleken met CO₂. Voor lachgas is dit 298 keer. Voor F-gassen loopt deze zogenaamde Global Warming Potential op tot 22.800 (bron IPCC, 2007). CO₂ komt in Fr. vnl. vrij bij verbranding van fossiele brandstoffen en oxidatie van veen, CH₄ komt in Fr. vnl. vrij uit mest, N₂O komt in Fr. vnl. vrij uit mest, kunstmest, ploegen grasland en het verbranden van fossiele brandstoffen en afval. Om de totale uitstoot van broeikasgasemissies te bepalen worden de uitstoot van CH₄, N₂O en F-gassen omgerekend naar CO₂-equivalenten.

De bedoelde integrale afweging op doelniveau zoals hierboven beschreven moet niet verward worden met de integrale uitvoering op projectniveau zoals dat nu al plaatsvindt. Bijvoorbeeld bij veenweideprojecten en infrastructuurprojecten waarbij ook duurzame energie wordt opgewekt en circulair wordt gewerkt.

Overleg externen

Op 16 februari 2021 heeft er een digitale bijeenkomst plaats gevonden met externe partijen. In deze bijeenkomst is besproken over de integrale uitvoering van het Klimaatakkoord. Een breed scala aan partijen werd in dit overleg vertegenwoordigd: de Friese Milieu Federatie, Vereniging Circulair Fryslân, Ús Koöperaasje, Wetterskip Fryslân, Bouwgroep Dijkstra Draaisma, Metabolic, het Fries Sociaal Planbureau, Friese Energie Alliantie, Vereniging van Friese Woningbouwcorporaties, Liander, Fûns Skjinne Fryske Enerzjy en meerdere afdelingen en opgaven binnen de Provincie Fryslân. Een breed gedragen beeld uit deze bijeenkomst is dat de provincie de uitvoering van het Klimaatakkoord zo integraal mogelijk op zou moeten pakken. Hierdoor ontstaat er een beter zicht op koppelkansen en kunnen doelen sneller bereikt worden. Een integrale aanpak maakt het ook makkelijker om te vertellen en uit te leggen waar de provincie mee bezig is, doordat er een overkoepeld verhaal is.

3 | Context

Inleiding

Het Klimaatakkoord, de uitvoering daarvan, het Bestuursakkoord en de Omgevingsvisie vormen de belangrijkste context voor deze startnotitie. Dit wordt hieronder nader toegelicht.

Klimaatakkoord

Het nationale Klimaatakkoord is de vertaling van het Klimaatakkoord van Parijs en een uitwerking van de Nederlandse Klimaatwet. Het doel is om in 2050 de broeikasgasemissies in Nederland te verminderen met 95% ten opzichte van 1990. Om dit doel te bereiken is als streefdoel 49% reductie in 2030 vastgelegd en een volledig klimaatneutrale elektriciteitsproductie in 2050. Bij het verminderen van broeikasgasemissies gaat het niet alleen om koolstofdioxide (CO₂), maar ook om methaan (CH₄), lachgas (N₂O) en F-gassen. Dit kan op verschillende manieren bereikt worden. Bijvoorbeeld door minder CO₂ uit te stoten door een transitie van fossiele brandstoffen naar duurzame energiebronnen maar ook door, daar waar het kan, het waterpeil te verhogen in veenweidegebieden waardoor de oxidatie van het veen wordt geremd/gestopt.

Door in te stemmen met het Klimaatakkoord heeft de provincie een inspanningsverplichting op zich genomen. Er is ingestemd met een lijst van maatregelen die moeten leiden tot de emissiereductie van verschillende broeikasgassen. De reductiedoelstellingen zijn landelijk verdeeld over vijf sectoren. Het gaat om de volgende vijf sectoren en bijbehorende doelstellingen:

- Elektriciteit: in 2030 komt 70% van alle elektriciteit uit hernieuwbare bronnen.
- Gebouwde omgeving: in 2030 moeten 1,5 miljoen woningen verduurzaamd zijn.
- Industrie: In 2050 is de industrie circulair en stoot bijna geen broeikasgassen uit
- Landbouw en landgebruik: In 2050 moet de landbouw en landgebruik klimaatneutraal zijn.
- Mobiliteit: In 2050 is mobiliteit emissieloos en van hoge kwaliteit.

Er is geen verdeling per provincie gemaakt. Provinciale Staten hebben bij het instemmen met het Klimaatakkoord (30-10-2019) wel aangegeven te kiezen voor een eigen Friese aanpak waarbij de criteria evenredigheid, doelmatigheid en draagvlak worden betrokken.

Uitvoering klimaatakkoord

De uitvoering van het Klimaatakkoord is belegd bij verschillende opgaven en programma's binnen de provincie. Voor de sectoren Elektriciteit en Gebouwde omgeving loopt de uitvoering via de Regionale Energiestrategie (RES). De uitvoering voor de sector Landbouw en landgebruik loopt de uitvoering via de bossenstrategie, het Veenweideprogramma 2021-2030 en de Landbouwagonde. Voor mobiliteit vindt de uitvoering plaats via het regionaal Mobiliteitsprogramma en voor de sector Industrie via Vergunningverlening, Toezicht en handhaving (VTH).

Om een beeld te krijgen van de opgave staan in onderstaande tabel de emissies van de broeikasgassen CO₂, CH₄ en N₂O, omgerekend naar CO₂-equivalenten in Nederland en Fryslân per sector in 2018 (Nederland) en 2016 (Fryslân).

	NL	Fryslân
	2018	2016
	(Mton)	(Mton)
Gebouwde omgeving	24,4	0,9
Mobiliteit	35,6	1,5
Industrie	57,2	0,6
Elektriciteit	45,2	1,5
Landbouw	26,9	2,9
Landgebruik/veenweide	5,6	1,7
Totaal	194,9	9,1

Tabel 1: Broeikasemissies in CO₂-equivalenten (een gewogen optelsom van CO₂, CH₄, N₂O en F-gassen emissies). Bronnen:

1. PBL (2019), Het Klimaatakkoord: effecten en aandachtspunten, Den Haag: PBL.

2. E&E advies/Quintel (2018), Routekaart Fryslân 2030, november 2018

Op dit moment geven de verschillende opgaven binnen de Provincie op de volgende manier invulling aan de afspraken uit het klimaatakkoord:

- Landbouw:** In augustus 2020 is de Startnotitie Landbouwagonde vastgesteld. Het 21^e resultaat in het bestuursakkoord 'Lok op 1' luidt: "Er is een integrale, met de stakeholders opgestelde, Landbouwagonde". De startnotitie benoemt een aantal kaders waarbinnen de provincie, samen met stakeholders, de landbouwagonde wil opstellen. Een belangrijk kader hierin is het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB). Doelstelling van het GLB is het bijdragen aan het realiseren van de doelen uit het Klimaatakkoord. Het terugdringen van de methaan-, stikstof-, CO₂- en fosfaatuitstoot is hierin een belangrijk onderdeel. Echter, de provincie hoeft geen door Europa of het Rijk opgelegde specifieke doelen te halen voor landbouw, zoals dat voor andere beleidsterreinen wel het geval is. Daarvoor zijn concreet benoemde doelen afgesproken, die binnen een bepaalde termijn gehaald moeten worden. Deze taakstellingen raken wel allemaal de primaire landbouwproductie, zoals CO₂-reductie (veenweideprogramma en RES), verbeteren van de waterkwaliteit (KRW-programma), inrichten en beheren van het Natuur Netwerk (Natuur mei de Mienskip) en de structurele aanpak stikstof (gebiedsgerichte aanpak stikstof).
- Mobiliteit:** In de zomer van 2020 is de startnotitie Regionaal Mobiliteits Programma (RMP) Fryslân vastgesteld. Conform het Klimaatakkoord zal Fryslân een RMP opstellen, als programma onder de overkoepelende Omgevingsvisie. Verduurzaming van de mobiliteit moet bijdragen aan het verminderen van de CO₂-uitstoot door mobiliteit. In Friesland is mobiliteit verantwoordelijk voor 35% van de totale Friese CO₂ uitstoot.
- Veenweide:** Op 30 maart jl. is het Veenweideprogramma 2021-2030 (VP21-30) vastgesteld door GS en voor behandeling aangeboden aan Provinciale Staten. Het VP21-30 schetst de doelstellingen en maatregelen voor het Veenweidegebied voor het komende decennium. Door de veenoxidatie in Fryslân komt jaarlijks 1,7 Mton aan CO₂ vrij. In het nationale Klimaatakkoord is afgesproken dat de landelijke uitstoot in 2030 met 1 Mton CO₂ equivalenten per jaar moet zijn verminderd. In het VP21-30 neemt Fryslân een inspanningsverplichting op zich om een afname van 0,4 Mton CO₂ equivalenten per jaar te bewerkstelligen.
- Biodiversiteit, landschap en water:** Op 18 november 2020 is de landelijke Bossenstrategie aangeboden aan de Tweede Kamer door de minister. In deze strategie benoemen Rijk en provincies gezamenlijk ambities en doelen voor bossen in Nederland en brengen in beeld op welke wijze deze ambities vorm kunnen krijgen. Het landelijke streven is om 10% meer bos te realiseren in 2030. Een toename van ongeveer 37.000 hectare bos, naar een totaal van ongeveer 407.000 hectare. Gezamenlijk verbinden Rijk en provincies zich aan een toename van ruim 18.000 hectare bos en worden de mogelijkheden verkend of en hoe dit kan worden aangevuld

met 19.000 hectare extra bos. Om invulling te geven aan de opgave uit het Klimaatakkoord (onderdeel CO₂ vastleggen in bomen bos en natuur) willen we in 2021 een provinciale bossenstrategie opstellen. In de landelijke bossenstrategie wordt een heel aantal acties genoemd waarin de provincies het voortouw hebben of waar ze bij betrokken worden. Bij de uitwerking van de provinciale bossenstrategie zal de dienst aangeven hoe deze acties kunnen worden opgepakt.

- **Energie:** In deze startnotitie wordt de keuze voorgelegd op welke wijze we gaan werken aan een Energieprogramma en de uitvoering van het Klimaatakkoord. In de uitwerking voor het Energieprogramma staan de provinciale ambities voor duurzame energie en uitkomsten van de RES centraal. Deze ambities sluiten aan bij de klimaattafels Elektriciteit en Gebouwde omgeving. In 2030 wordt 33% van de Friese energie duurzaam opgewekt (in 2025 is dit 25%) en in 2030 is 25% energie bespaard ten opzichte van 2010. Conform de afspraken uit het Friese Bestuursakkoord en het nationale Klimaatakkoord zijn we in 2050 onafhankelijk van fossiele brandstoffen.

Bestuursakkoord: Brede Welvaart en de SDG's

De term brede welvaart is één van de rode draden in het Bestuursakkoord 'Geluk op 1'. Bij brede welvaart gaat het erom dat we niet alleen kijken de economische positie van Fryslân, maar ook andere thema's die bijdragen aan een 'lokkich Fryslân'. Denk hierbij aan zaken als welzijn, sociale samenhang, gezondheid en maatschappelijke betrokkenheid. In deze startnotitie, en later in het Energieprogramma en het uitvoeringsplan van het Klimaatakkoord, nemen we deze kaders vanuit de brede welvaart mee. Op deze manier leveren we direct een bijdrage aan verschillende Sustainable Development Goals (SDG's), zoals 'Goede gezondheid en welzijn' (3) en 'betaalbare en duurzame energie' (7).

Bestuursakkoord: Energiek Fryslân

Op het gebied van energie stelt het Bestuursakkoord de volgende ambitie: In 2030 wordt 33% van de Friese energie duurzaam opgewekt en 25% energie bespaard ten opzichte van 2010. Daarnaast geeft het Bestuursakkoord aan wat we de komende jaren concreet willen bereiken op dit gebied, in acht resultaten:

1. Als Fryslân hebben we met onze medeoverheden een aanbod voor de RES ontwikkeld dat volledig invulling geeft aan onze verantwoordelijkheid voor het terugdringen van klimaatverandering en kan rekenen op regionaal draagvlak.
2. Er komt vanuit het RES-traject een Taskforce energietransitie.
3. Het Fûns Fryske Skjinne Enerzjy krijgt de gelegenheid ook particulieren te ondersteunen en we maken onze eigen gebouwen energieneutraal.
4. Wind levert een bijdrage aan duurzame energieopwekking in Fryslân, terwijl het aantal grotere molens daalt.
5. Geothermie en waterstof zijn een belangrijk onderdeel van de duurzame energiemix in Fryslân.
6. In 2023 werken ondersteunende organisaties op het terrein van energie zo samen, dat ze elkaar versterken en een hulpvrager aan één loket genoeg heeft.
7. Er komt een fonds voor het ondersteunen van particulieren en collectieven bij de ontwikkeling van energie-initiatieven.
8. Er komt een provincie-breed werkend team van energiecoaches.

In aanvulling op de algemene principes in de Omgevingsvisie geeft het Bestuursakkoord een zevental energieprincipes. Deze principes laten zien op welke manier we omgaan met duurzame energieopwekking:

1. Energiebesparing voor alles.
2. We behouden het karakter van het Friese landschap.
3. Het aantal grotere windmolens neemt niet toe en waar mogelijk af.
4. Maatwerk past het best.
5. Problemen van morgen oplossen met oplossingen van morgen.
6. Geld alleen maakt niet gelukkig.
7. We doen het met de Mienskip.

Omgevingsvisie

In de Omgevingsvisie is het met kracht voortzetten van de energietransitie een van de urgente opgaven. In de Omgevingsvisie worden samenwerkingsprincipes en inhoudelijke principes gegeven. De aanvullende energieprincipes uit het bestuursakkoord zijn (deels) meegenomen in de definitieve omgevingsvisie. Deze principes kunnen gebruikt worden bij de uitwerking van de Omgevingsvisie in (sectorale) programma's.

Op basis van de Omgevingsvisie en het Bestuursakkoord is de Verordening Romte inmiddels aangepast op de onderdelen zon en wind. Dit heeft ertoe geleid dat er een zonneladder is opgenomen in de Verordening Romte. Voor windenergie is vastgelegd dat er alleen molens met een maximale tiphoogte van 100 meter geplaatst mogen worden als er gesaneerd wordt. Er is een lijst met dorpsmolens gemaakt die zonder sanering op mogen schalen en er worden onder voorwaarden windmolens tot 15 meter toegestaan bij agrarische bedrijven. Deze onderdelen worden niet opnieuw meegenomen bij het opstellen van nieuw beleid. De andere principes worden wel nader uitgewerkt.

De opwarming van het klimaat leidt tot een hogere zeespiegel en heftigere weersomstandigheden. Dit heeft invloed op iedereen en zeker op de inwoners van de provincie Fryslân. De Friese economie draait voor een groot deel op landbouw en toerisme; twee sectoren waarbij klimaat en weer een grote rol spelen.

Europa en de Green Deal

Met deze startnotitie en het aankomend Energieprogramma sluiten we aan op de (inter)nationale afspraken uit het Klimaatakkoord en de Green Deal. De Europese Commissie geeft met de Green Deal uitdrukking de problemen in verband met klimaat en milieu op te lossen. Het is een nieuwe groeistrategie die de EU moet omvormen tot een eerlijke en welvarende samenleving, met een moderne, hulpbronnefficiënte en concurrerende economie. Vanaf 2050 zouden hierin netto geen broeikasgassen meer worden uitgestoten en is de economische groei losgekoppeld van het gebruik van hulpbronnen. Ook moet de Green Deal het natuurlijk kapitaal van de EU beschermen, behouden en verbeteren, en de gezondheid en het welzijn van de burgers beschermen tegen milieu-gerelateerde risico's en effecten. Bovendien moet deze transitie rechtvaardig en inclusief zijn.

Het centrale vraagstuk

Deze bovenstaande punten in overweging nemend komen we terug bij het centrale vraagstuk voor deze startnotitie. In aanvulling op de bestaande en de in ontwikkeling zijnde programma's en agenda's is er in elk geval nog een Energieprogramma nodig. Het is nog wel de vraag op welke wijze u sturing wilt geven aan de uitvoering van het Klimaatakkoord.

4 | De provinciale benadering van het vraagstuk

Wij gaan in elk geval een Energieprogramma opstellen die wij in Q4 van dit jaar voor vaststelling aan u willen aanbieden. Dit Energieprogramma is de opvolger van de Beleidsbrief Energie 2016-2020.

De keuze die wij u voorleggen is de wijze waarop u sturing wilt geven aan de uitvoering van het Klimaatakkoord. Wij leggen u daarvoor drie opties voor:

- a. Sturing door monitoring van de bijdrage van de verschillende sectorale opgaven aan de klimaatdoelen en eventuele bijsturing via de sectorale opgaven (evenredig, doelmatig en met draagvlak);
- b. Sturing door een evaluatie van de uitvoering van het Klimaatakkoord in 2024 met scenariovoorstellen hoe de 2030 klimaatdoelen gerealiseerd kunnen worden (evenredig, doelmatig en met draagvlak). Hierbij kan worden afgeweken van de sectordoelen in het Nationale Klimaatakkoord;
- c. Sturing door een beschouwing van de uitvoering van het Klimaatakkoord in 2021 met scenariovoorstellen hoe de 2030 klimaatdoelen gerealiseerd kunnen worden (evenredig, doelmatig en met draagvlak). Waarbij eveneens afgeweken kan worden van de sectordoelen in het Nationale Klimaatakkoord.

Hieronder lichten we het Energieprogramma en de keuzes voor de wijze van sturing op de uitvoering van het Klimaatakkoord verder toe.

Energieprogramma

Het Energieprogramma beschrijft hoe wij de energiedoelen uit het Bestuursakkoord, de kaders van de Omgevingsvisie en de energiedoelen uit het Klimaatakkoord willen realiseren. Op hoofdlijnen betreft het programma een uitwerking op de volgende thema's uit het Klimaatakkoord:

- **Duurzame elektriciteit opwekken:** Conform het (inter)nationale Klimaatakkoord en het Bestuursakkoord 2019-2023, willen we als Fryslân onze eigen energie opwekken en in 2050 helemaal onafhankelijk van fossiele brandstoffen zijn. Het Klimaatakkoord heeft als doel om in 2030 70% van de te gebruiken elektriciteit duurzaam op te wekken en in 2050 100%. Onze inzet voor de opwek van duurzame elektriciteit is onderdeel van de RES. Het bereiken van de 70% en 100% doelstelling wordt eenvoudiger naarmate de vraag naar elektriciteit lager is. Daarom is elektriciteitsbesparing integraal onderdeel van de aanpak. De inzet op elektriciteitsbesparing voorkomt niet dat de vraag naar elektriciteit gaat groeien. Dit komt omdat functies waarvoor nu nog aardgas en motorbrandstoffen (diesel, benzine, LPG) worden toegepast ook deels elektrisch gevoed gaan worden. Bijvoorbeeld warmtepompen, elektrische auto's en industriële processen.
- **Warmtetransitie:** De nationale doelstelling in het Klimaatakkoord is om in 2050 alle woningen/gebouwen van het aardgas af te hebben. Er zijn verschillende warmteoplossingen mogelijk als alternatief voor aardgas zoals: biomassa, restwarmte, geothermie, aquathermie, (hernieuwbaar) gas en waterstof. De stap om van het aardgas af te gaan kan leiden tot een grotere vraag naar elektriciteit. In de basis zijn gemeenten verantwoordelijk voor de uitvoering van de warmtetransitie. Eind 2021 hebben alle gemeenten een Transitievisie Warmte opgesteld, waarin het tijdspad naar 2050 per gemeente is uitgewerkt. De provincie ondersteunt de gemeenten in elk geval bij opstellen hiervan onder andere door het organiseren van kennissessie en het uitvoeren van onderzoek naar verschillende warmteoplossingen (Aquathermie, groengas en waterstof). Een provinciale rol bij de uitvoering van de transitievisies wordt bij het opstellen van het Energieprogramma nader onderzocht. Ook bij de warmtetransitie geldt dat besparing de

vraag naar verminderd. Vaak is isolatie ook een belangrijk voorwaarde voor de toepassing van duurzame warmteoplossingen. Daarom is besparing ook nadrukkelijk onderdeel is van de aanpak. In het Energieprogramma wordt beschreven hoe we de gemeenten kunnen gaan helpen met deze warmtetransitie en welke rollen wij daarbij voor onszelf zien.

Het Energieprogramma sluit op deze manier aan op de Regionale Energiestrategie. In het Energieprogramma zal een integratieslag plaatsvinden van de energiedoelen uit het Bestuursakkoord en de klimaatdoelen in het Klimaatakkoord. Daarnaast zal in het programma in worden gegaan op belangrijke randvoorwaarden zoals het energienetwerk, maatschappelijke participatie en landschappelijke kwaliteit (omgevingsvisie) en op de doorvertaling van de Omgevingsvisie (met name de toepassing van de inhoudelijke- en samenwerkingsprincipes) en het Bestuursakkoord (met name de toepassing van de energieprincipes).

Wijze van sturing op de uitvoering van het Klimaatakkoord

Voor de uitvoering van het Klimaatakkoord heeft de provincie Fryslân geen integrale aanpak.

Voordelen van een meer integrale aanpak kunnen zijn:

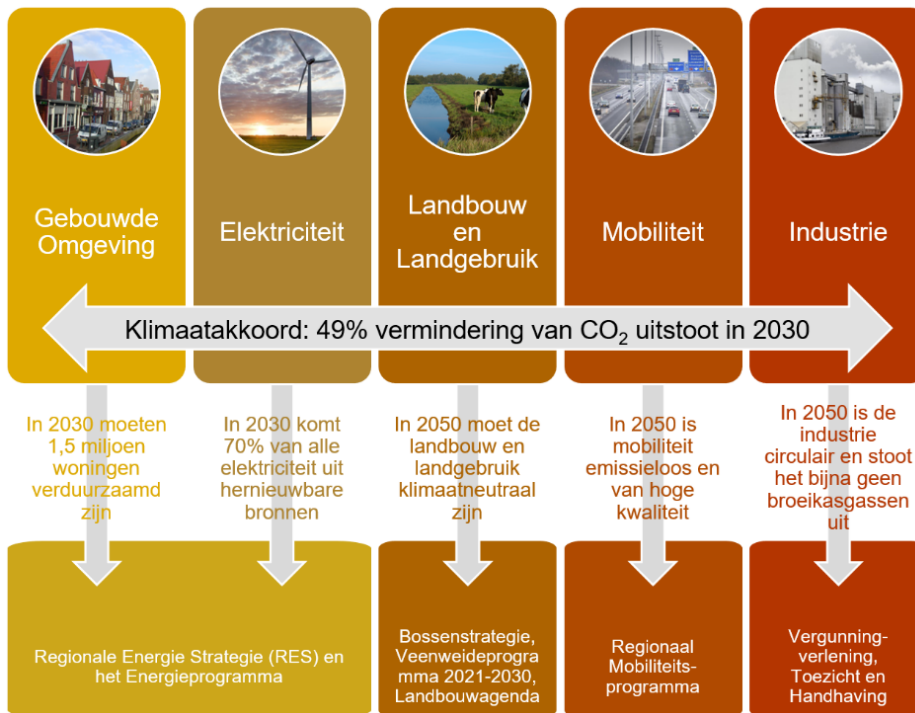
- Doelen worden sneller of doelmatiger bereikt
- Er ontstaat meer draagvlak voor de uitvoering van het Klimaatakkoord
- Koppelkansen worden beter benut
- Keuzemogelijkheden in de uitvoering van het Klimaatakkoord, passend bij Fryslân.

De uitvoering van het Klimaatakkoord is nu onderdeel van verschillende opgaven en programma's. De doelen die daarbij worden gehanteerd zijn gebaseerd op het Bestuursakkoord en afspraken die (separaat) via landelijke gremia worden gemaakt zoals het Nationaal Programma RES en het IPO. Deze landelijke afspraken dienen ter uitvoering van het Klimaatakkoord. Hierbij spelen de criteria evenredig, doelmatig en draagvlak, die u heeft meegegeven bij de behandeling van het Klimaatakkoord op 30 oktober 2019, een belangrijke rol. De Friese provinciale opgaven/programma's/afdelingen die uitvoering (gaan) geven aan het Klimaatakkoord zijn (zie ook figuur 1):

- Energieprogramma (inclusief RES, Q4 2021 PS)²
- Veenweideprogramma 2021-2030 (Q2 2021 PS)
- Landbouwagonderzoek (Q2 2021 PS)
- Provinciale bossenstrategie Fryslân (Q3 2021 PS)
- Regionaal Mobiliteits Programma (Q4 2021 PS)
- Afdeling Omgevingszaken (VTH, industrie)

---

² Het Energieprogramma betreft de uitvoering van het provinciaal energiebeleid. Uitvoering van de Regionale Energiestrategie 1.0 (RES 1.0) wordt daar onderdeel van.

Figuur 1: Samenhang tussen onderdelen, doelstellingen en programma's

Door deze sectorale wijze van uitvoering ontbreekt het totaaloverzicht over de realisatie van de klimaatdoelen voor 2030 (49% reductie van broeikasgasemissies en 70% van de gevraagde elektriciteit wordt duurzaam opgewekt) en ontbreekt het aan sturings- en keuzemogelijkheden om hier eventueel op in te grijpen. Om te voorzien in een totaaloverzicht en sturings- en keuze mogelijkheden leggen we de volgende opties aan u voor.

- **Optie a:**

Wij kunnen elke twee jaar een monitor "uitvoering klimaatakkoord" opstellen en aan u voorleggen (notitie Uitvoering Klimaatakkoord). Eind 2021 kunnen we daar mee starten. In de notitie Uitvoering Klimaatakkoord wordt opgenomen:

- de ontwikkeling van broeikasgasemissies van verschillende sectoren in Fryslân vanaf 1990
- de (verwachte) resultaten van de voorziene aanpak via de separate opgaven/programma's
- de stand van zaken van de uitvoering van besluiten, moties en toezeggen betreffende het Klimaatakkoord.

Als uit opvolgende monitoringsmomenten blijkt dat de 2030 doelen niet worden gehaald of mogelijk worden voorbijgestreefd kan via de sectorale opgaven/programma's eventueel worden bijgestuurd. Hierdoor kan er in de tijd geleidelijk aan een integrale(re) aanpak van de uitvoering van het klimaatakkoord ontstaan.

- **Optie b:**

Wij voeren de afspraken uit het Klimaatakkoord twee jaar uit via de sectorale opgaven/programma's. In 2024 evalueren we deze aanpak ten aanzien van de klimaatdoelen. Op basis van de evaluatie kunnen vervolgens scenariovoorstellingen worden gemaakt over hoe wij in Fryslân de klimaatdoelen op integrale wijze kunnen behalen. Hierbij spelen de criteria die u heeft meegegeven bij de behandeling van het Klimaatakkoord op 30 oktober 2019 een belangrijke rol: evenredig, doelmatig en draagvlak. Dit zou kunnen betekenen dat er een verschuiving in inzet tussen de vijf verschillende opgaven/programma's wordt voorgesteld. Bijvoorbeeld: meer resultaat via het Energieprogramma en minder resultaat via het

Veenweideprogramma, of andersom. Uiteraard geldt hetzelfde voor verschuiving t.a.v. de overige opgaven/programma's. (zie kader CO2 kentallen). Figuur 3 geeft dit weer.

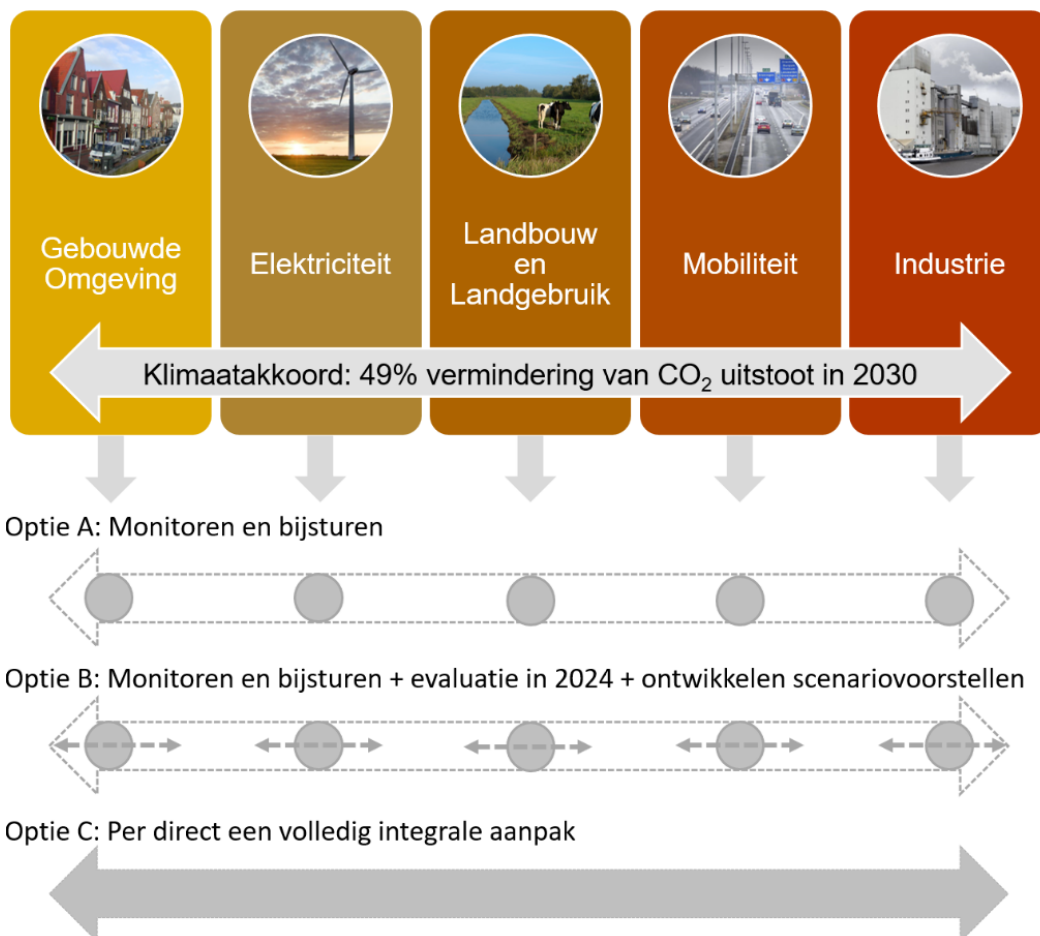
Om in de tussentijd inzicht te geven in de uitvoering van het Klimaatakkoord leggen wij u, evenals bij optie a, eind 2021 een notitie Uitvoering Klimaatakkoord voor. Waarin wordt opgenomen:

- de ontwikkeling van broeikasgasemissies van verschillende sectoren in Fryslân vanaf 1990
- de (verwachte) resultaten van de voorziene aanpak via de separate opgaven/programma's
- de stand van zaken van de uitvoering van besluiten, moties en toezeggen betreffende het Klimaatakkoord.

• **Optie c:**

Wij leggen u eind 2021 d.m.v. verschillende scenario's een beschouwing voor van de betekenis van de uitvoering van het Klimaatakkoord voor Fryslân en de wijze waarop we de klimaatdoelen evenredig, doelmatig en met draagvlak kunnen realiseren. Hierbij wordt een integrale afweging gemaakt tussen de opgave/programma's. In de opgaven/programma's die u in 2021 krijgt voorgelegd is wel per opgave/programma rekening gehouden met de 3 criteria die u heeft meegegeven, maar ze zijn nog niet gebruikt voor een afweging tussen de programma's.

Figuur 2 geeft een schets van de drie opties.

Figuur 2: Weergave van de drie keuzeopties

Afweging tussen de keuzeopties

Bij optie a volgt Fryslân de landelijke gestelde doelen die per opgave/programma worden voorgesteld. Optie b en c bieden de mogelijkheid om (op termijn) gefundeerd te kiezen voor een andere invulling van de klimaatdoelen die beter past bij Fryslân zonder het einddoel uit het oog te verliezen.

Bij het opstellen van de programma's wordt op dit moment geen integrale afweging gemaakt tussen die programma's op basis van de criteria evenredig, doelmatig en draagvlak. Via monitoring en bijsturing van optie a, kan deze integraliteit wel geleidelijk aan ontstaan. Op termijn zelf kan leiden tot optie b. Kiezen voor optie a betekent daarmee dat optie b op termijn niet uitgesloten wordt. Bij optie b worden in 2024 scenariovoorstellen gemaakt die dan leiden tot een integrale afweging tussen de programma's op basis van de drie criteria. Bij optie c gebeurt dat al eind 2021.

Bij optie b en c wordt een integrale uitvoering van het Klimaatakkoord in Fryslân en de strategische keuzes die daarin gemaakt kunnen worden op vastgestelde momenten georganiseerd. Bij optie b in 2024 en bij optie c eind 2021.

Omdat dit bij optie c eerder aan u wordt voorgelegd kan dit minder gedetailleerd worden uitwerken dan bij optie b.

Optie c heeft directe gevolgen heeft voor de programma's die nu in ontwikkeling zijn. Het opstellen van scenario's en de afstemming van deze programma's daarop kost tijd en leidt tot vertraging in het aanleveren van deze programma's voor besluitvorming en de uitvoering.

Optie b leidt in 2024 mogelijk tot wijzigingen in de verschillende programma's.

Bij optie a wordt niet ingegrepen in de verschillende programma's. Er vindt op basis van de twee jaarlijkse monitor hooguit een bijsturing plaats.

Met name de gevolgen die optie c heeft voor de programma's die nu in ontwikkeling zijn een groot nadeel van optie c. Het is daarbij de vraag of de integrale aanpak direct bij de start van de programma's nodig is. Gelet op de afspraken uit het Klimaatakkoord is in eerste instantie de start en inzet van alle programma's nodig om aan de gemaakte afspraken te kunnen voldoen en een begin te maken met het bereiken van de doelen. Nadeel is ook dat dit op korte termijn een forse inspanning vergt om goede onderbouwde scenariovoorstellen te ontwikkelen.

Het voordeel van optie a ten opzicht van optie b is dat op basis van de ervaringen die opgedaan worden met het uitvoeren van het klimaatakkoord binnen de verschillende programma's bijsturing plaatsvindt. Bij optie b is een concreet moment daarvoor al vastgelegd in 2024. In deze fase van de uitvoering van het Klimaatakkoord is het lastig te voorspellen of dat het juiste moment is.

Optie a is hiermee een flexibele en adaptieve oplossing die zorgt voor een totaaloverzicht en de vinger aan de pols houdt ten aanzien van sturings- en keuze mogelijkheden. Om die reden wordt voorgesteld te kiezen voor optie a.

In een sessie met externe stakeholders over dit vraagstuk was er een duidelijke oproep om een integraal uitvoeringsplan Klimaatakkoord te ontwikkelen. Optie b komt waarschijnlijk het meest tegemoet aan deze oproep. Optie c gaat waarschijnlijk te snel omdat lopende trajecten dan onnodig aangepast moeten worden. Bij optie a duurt het langst voordat een integraal afgestemde werkwijze zichtbaar wordt.

Voorstel

Voor de wijze van sturing op de uitvoering van het Klimaatakkoord stellen wij u voor te kiezen voor optie a. Samen met het op te stellen Energieprogramma betekent dit dat wij u:

- In Q4 2021 een Energieprogramma voorleggen, waar uitvoering van de RES 1.0 onderdeel van uitmaakt
- In Q4 2021 een notitie uitvoering Klimaatakkoord aanbieden
- U elke twee jaar een monitor uitvoering klimaatakkoord aan te bieden
- U behoudt daarmee de mogelijkheid om op een later moment nog voor een integrale aanpak te kiezen, bijvoorbeeld een aanpak zoals bij optie b. is beschreven.

5 | Voorgestelde vervolgprocesaankpak

Bij het maken van een Energieprogramma wordt met stakeholders en bewoners afgestemd over de wijze waarop de energiedoelen bereikt kunnen worden, over samenwerking met andere partijen en de verdeling van rollen. Een eerste ronde van overleg met interne en externe partijen zal plaatsvinden voor de zomer 2021. Het Energieprogramma wordt na de zomer opgesteld. Het resultaat zal zowel intern als extern worden voorgelegd en afgestemd. Het Energieprogramma wordt eind 2021 aan Provinciale Staten voorgelegd. De resultaten van de RES en de in het najaar uit te voeren systeemstudie worden hierin meegenomen.

Voor het opstellen van de notitie uitvoering klimaatakkoord zal een opdracht uitgezet worden om de cijfers te verzamelen die inzicht geven in ontwikkeling van broeikasgasemissies van verschillende sectoren in Fryslân vanaf 1990. De resultaten zullen zowel met externe partijen als binnen de programma's die uitvoering geven aan het Klimaatakkoord worden besproken. Dit wordt in de zomer afgerond.

Vervolgens wordt met de opgaven/programma's die het Klimaatakkoord uitwerken gewerkt aan een notitie over het te verwachten resultaat per programma. Deze notitie wordt na de zomer opgesteld en samen met het Energieprogramma eind 2021 aan Provinciale Staten voorgelegd.